

## ДОДАТАК ЉУБИБРАТИЋЕВОМ ПИСМУ КЊАЗУ НИКОЛИ ИЗ ЛИНЦА ОД 1. МАЈА 1876

После објављивања писама војводе Мића Љубибратића упућених књазу Николи у претходном броју ГУАРПС-а,<sup>1</sup> сазнали смо, љубазношћу једног колеге, за прилог Исаила Томића из давне 1894. године. У новосадском листу *Наше доба* он је објавио фељтон састављен од дугачког писма, насталог као протест на оштру критику на његов рачун од стране званичних новина Црне Горе. Писмо датира од 1. маја 1876, а послато је књазу из заточеништва у Линцу.<sup>2</sup> Пошто нисам успио да пронађем оригинал тог писма, користио сам Љубибратићеву копију или концепт-писмо из заоставштине Матије Бана. Господин Томић је располагао оригиналом који, нажалост, није објавио до самог краја, а из патриотских побуда сличних ауторовим, јер ни Љубибратић није хтео да критикује владара мање српске државе у јавности, знајући да би непријатељи уједињеног Српства то искористили.

Да цитирам почетак Томићеве уводне речи фељтона:

*Драги читаоце! У мојим се рукама налази писмо славнога ученика и узор-борца за свету идеју српскога јединства, храброга војводе херцеговачкога Љубибратића. Писмо бијаше упућено црногорском господару, па како је оно јасно огледало устанка у Ерцеговини и како ће послужити као прилог историји нашега ослобођења, то сам умолио поседника писма, која га је кнезу Николи уручио, а овај летимице га прегледао и предавачу га повратио, те ме је он овластио, да га могу изнети на јавност. Знајући, да ће задовољити радозналост нашега читалачкога сви-*

<sup>1</sup> Рене Гremo, Војвода Љубибратић се у писмима књазу Николи у време херцеговачког устанка правди и жали, *Гласник Удружења архивских радника Републике Српске*, год. XIV / бр. 14 (2022), 133–175, овде 140–173. Упореди и верзију деломично објављену у: С. Љубибратић и Т. Крушевац, Прилози за проучавање херцеговачког устанка (Из архива војводе Мића Љубибратића), *Годишњак Историјског института Босне и Херцеговине*, VII/1956, 301–340, овде 304, 319; пренето и у: Р. Гremo (приредио), *Војвода Мићо Љубибратић (1839–1889). Споменица*. Бањалука: Архив Републике Српске / Удружење архивских радника Републике Српске, 2023, 229–231.

<sup>2</sup> [Рубрика: Подлистак]. Писмо Мића Љубибратића кнезу црногорском Николи I, Приопћио јавности И.Т.Т-Д. [Исаило Трипков Томић-Дробњак], *Наше доба. Лист за политику, просвету и привреду* (Нови Сад), год. X, бр. 52, 6(18).7.1894, 1–2; бр. 53, 9(21).7.1894, 1–2; бр. 54, 13(25).7.1894, 1–2; бр. 60, 3(15).8.1894, 1–2; бр. 61, 6(18).8.1894, 1–2; бр. 63, 13(25).8.1894, 1–2; бр. 65, 20.8(1.9).1894, 1–2; бр. 66, 24.8(5.9).1894, 1–2; бр. 67, 27.8(8.9).1894, 1–2.

*јета а у исто доба послужити и као историјски материјал нашим историчарима, ево то и чиним.*

*Овђе уједно напомињем, да га ни из каквих других осим горе поменутих разлога не предајем јавности, уверен будући, да је Љубибратић наш историјски човек, те с тога и обраћам пажњу његових познаника у Београду на ово писмо, пошто се можда и код њих налази Љубибратићевих писмених оставишина, које свакојако заслужују пажње, јер грехота је, да по важним артијама наших великана попада прах а још је горе, да оне коначно остају у заборавау.<sup>3</sup>*

Особа која је највероватније предала писмо књазу био је војвода Машо Врбица (рођ. 1833), тадашњи високи функционер Црне Горе, који је око 1889. морао да напусти родну груду. Доскорашни министар унутрашњих дела је пао у немилост код владара на Цетињу и руске обавештајне службе претежно због својих проаустријских ставова.

Мићо Љубибратић је 1883, још увек бесан што је на почетку устанка, лета 1875, физички брутално нападнут од црногорских агената Пека Павловића и Ђура Радана, до голе коже опљачкан па протеран – што се види из једног писма из те године. ‘Вашем Превасходству’, по свему судећи војводи Божу Петровић-Његошу (1846–1929), председнику црногорске владе и стричевићу књаза Николе, Љубибратић каже следеће:

*Два сам пута писао Њ. С. [Његовој Свјетлости] и искао моје ствари. Први пут из Линца и то 1 маја 1876<sup>е</sup>, а други пут из Биограда 1877<sup>е</sup> у овом другом писму послао сам и списак од мојих ствари. Но, на моје велико чудо, недобих ни своје ствари ни никаква одговора који би ме барем упућивао на стрпљење. Трећи пут сам писао Г. М. Врбици и лијепо сам га молио, да поради код Њ.С. те да ми се врате моје ствари. Но све ми је било за бадава, јер недобих своје!<sup>4</sup>*

Мало даље у том писму Љубибратић открива разлоге што је свој гњев задржао за себе:

*Што ми је мећало печат на уста, што ми је давало моћи да прегорим сам себе и ућуткам у себи и само достојанство човјека прелазећи ћутке и неодговарајући на силество клевета и оцрњавања па ни на шкандалозни чланак у 14 броју “Гласа Црногорца” од 1876<sup>е</sup>, то није био страх од отрова и кубуре, но чврста воља да, од туђинског свијета сакријем једно грозно дјело које је учињено по налогу и у име представника једног дијела [прецртано: Српске] моје отачбине.<sup>5</sup>*

Тек на следећој страници он улази у оно што нас овде највише занима, наиме у улогу Маша Врбице у предавању писма:

<sup>3</sup> Исто, бр. 52, 6(18).7.1894, 1

<sup>4</sup> Архив Херцеговине, Лични Фонд Мића Љубибратића, 1536 (својеручно концепт писмо), стр. 1–2. Нигде нисмо наишли на овде споменуто писмо из Београда 1877.

<sup>5</sup> ЛФМЉ, 1536, стр. 3.

*У оном писму, од 1 маја 1876 из Линца (било је дугачко, имало је, чини ми се 56 страна, и дато је у руке Г.М. Врбици са молбом да га преда Књазу Николи) ја сам се тужио Његовој Свјетлости на оцрњавања и увреде којим ме је обасипао “Глас Црногорца” и подсјећао сам га на правац мога рада у зачињању Ерцеговачког устанка, на сплетке које су ми на пут стављали извјесни завидници, а може бити и неискрени пријатељи Њ. С. Књаза Николе по себице, а и Српства у опште. [...] Но залуду ми нада, ја остах у заточењу а ствари ми се не вратише.*<sup>6</sup>

Пошто Љубибратић овде јасно означава Врбицу – човека са којим је заиста око 1875–76. био у контакту и са којим је тада водио и преписку<sup>7</sup> – као од њега предвиђеног писмоношу, вероватно је то писмо, после одбијања од самог књаза, остало у његовим рукама. Као црногорски бегунац, живећи у севернозападној Босни, Врбица је лако могао бити тај који је 1894. или мало раније дао Исаилу Томићу, такође прогоњеном лицу из Црне Горе и настањеном у Бањој Луци, то писмо на увид. Са одобрењем Земаљске владе Врбица је од 1892. живот провео у тим крајевима. Преминуо је 1898. године у Бањој Луци, недалеко од свог сеоског имања добијеног од цара Фрање Јосифа.<sup>8</sup>

По свему судећи, Љубибратић није остао у контакту са Врбицом после 1876, тако да очигледно није ни чуо да је књаз одбио писмо. Да је на време сазнао за ту прворазредну увреду, свакако не би 1877. из Београда поново књазу написао писмо, а свакако не би то заборавио да спомене у огромном писму војводи Божу Петровић-Његошу из 1883.

Фелтон о Љубибратићевом писму књазу Томић завршава овако:

*Драги читаоче, напоменуо сам у почетку, да Љубибратићево писмо предајем јавности једино због његове историјске садржине. Ти си у главном своју радозналост постигао, а ја ћу ти прозборити још ово: Свршетак писма изостављам једино ради тога, што, у два рукописна потоња табака, војвода мученик и поборник за свету идеју јединства Љубибратић, осипа свој гњев на господара Црне Горе, ког још у оно доба обожаваху на југослављу, но како се у потоње вријеме, противу истога подигла клика слободоумне црногорске омладине, због апсолутног начина његове владавине, као и због правца његове спољне и унутрашње политике, те би изгледало, да и ја ово историјско писмо управљам противу њега из политичких разлога, то ја због тога и остављам у тајности завршетак писма, премда и сам осуђујем стање ствари у мојој домовини, дознајући, да јој ни мало не служи на част, те она, на измаку XIX. вијека, изостала је далеко и далеко иза балканских државица, које*

<sup>6</sup> Исто, стр. 4.

<sup>7</sup> ЛФМЈ, 206, 299а, 323а, 328а, 329а.

<sup>8</sup> Жељко Вујадиновић, Врбица, Машо, *Енциклопедија Републике Српске*, (том) 2, В-Г, Бања Лука, 2018, 303 – тамо и о спрези између Врбице и Томића у Бањој Луци. За додатне податке о боравку Врбице у Босни захваљујемо Вукоти Вукотићу из Државног архива Црне Горе.

су тек јуче добиле своју самосталност. Узрок томе је једино у тамошњем неуставном стању, као и у том, што њени најугледнији синови странствују, а на њихова мјеста сједе слаби људи. Спас и напредак Црне Горе је у уставности, онаквој какова би требала Црној Гори. Нема сумње, да то и кнез Никола не разабера, но хоће ли он, попут витешког краља Милана, дати земљи нови правац и ток\*, то је поред свих изгледа још питање. Питање, које сила прилика мора пресудити, а у корист онога, ко имадне надмоћност. А овђе је надмоћност на стране омладине, коју глас народа подупире.

Ја желим, да на миран и величајан начин, попут краља Милана, и кнез Црне Горе, разведри облачно небо над Црном Гором, јер што ће бити јесенас нека буде вечерас.

Ипак је потребан мир и слога, не само у две самосталне српске земље, него на цијелом Балкану. Време је, да браћа стисну један другом чврсто руку, да их душмани не развуку; јер сами Срби малени су, а Хрвати још су мањи, укупно сила смо. Гледећи Срби у прошлост, посијали су добро, и могу се надати, само ако будемо сложни, да ће добро уродити добром и да ћемо се сложити међу собом.

Љубибратићеву писму нека глас историје да коментара, а ја поступке прама Љубибратића и прама опште ствари осуђујем а Љубибратићу кличем:

Слава поборнику, војводи и јунаку Мићу Љубибратићу, и дај Боже, да се као он у нашем народу хиљаде!

Саопштио Т.  
У.<sup>9</sup>

Текст по обради Томића стиже само до почетка 45. странице (од укупно 51) верзије коју смо недавно објавили у целини. Између писма послатог кнезу, додуше нама познатог само у Томићевој редакцији, и 'наше' копије или концепт-писма има на стотине разлика у интерпункцији и идиому, као и у формату пасуса, но значајне, суштинске разлике нису уочене.

---

\* И у колико ће то допустити тамошње прилике.

<sup>9</sup> Наше доба, бр. 69, 1894, 2.